

Huntide ülistustants granaatõuntele

Pikk 68 siseviimistlusleiud Rakveres

1

Milline on Rakvere vanalinna ajalooline interjäär? Kui palju me sellest teame? Püüdsin leida ülesvõtteid Rakvere interjööridest muuseumide ja arhiivide digiteeritud andmebaasidest, kuid tulemus oli, ütleksin, kasin. Kui lugeda aga Odette Kirsi 1979. aastal koostatud uurimistöod¹ Rakvere Pika tänava kujunemisest ja selle elanikest, kangastub silme ette elust pulbitsev linnake kaupluste, käsitöökodade, koolide, ametiasutuste, kõrtside ja kirikuga. On raske ette kujutada, kui rikkaliku sisustusega maitsekaid kodusid oli sellel auväärusel, ettevõtlikul ja jõukal kodanikurahval, kes oli koondunud Pikale tänavale elama. Seda uudishimu rahuldas pisut Pikk 68 elamu siseviimistlusuuring², mille käigus tulid välja erilised, nii papile kui ka krohvile tehtud maalingud ning rikkalik valik tapeete ja bordüüre, mis olid seintel ja laes huvitavalt kokku sobitatud. Need leiud panid suured lootused ka teistele ümbruskonna interjööridele, mis on veel uurimata.

MAJA RAKVERE TUIKSOONEL, PIKAL TÄNAVAL

Rakverest kujunes linna tüüpi asula praeguse Pika tänava piirkonda juba 13. sajandil. Kaupmehi meelitas see koht soodsa geograafilise asendi tõttu Toolse-Tartu-Pihkva kaubateel ja linnuse vahetu lähedus. Põhjasõjas sai Rakvere rängalt kannatada ning uus periood linna arengus algas 1783. aastal, kui see kuulutati vabaks kreisilinnaks. Pika tänava hiilgeaeg jääb 19. sajandi keskele ja teise poolde.

Seoses Rakvere kreisilinnaks kuulutamiselega koostati aastal 1798 Rakvere linna plaan. Selle järgi ulatus tihedam hoonestus praeguse Tõusu tänavani, millest lõuna pool oli vaid kaks hoonestatud krunti. Üks neist oli praegune Pikk 68 hoone krunt, mis kuulus raehärra Halsteterile. Praeguseni säilinud Pikk 68 tänaväärsel elumaja mantelkorstnaga puitosa oli seega esialgsel kujul olemas juba 18. sajandi lõpul. Hiljem tehti hoonele mitmel korral juurdehitisi.

2

1. Pika tänava vaade 20. sajandi alguses. Foto Rahvusarhiiv
2. Pikk 68 kortermaja Pika tänava poolt. Foto Mirjam Abel

3

4

5

3. Käsitsi maalitud viinamarjakobar eeskoja seinal
Fotod Kristiina Ribelus
4. Fragment huntide ja granaatõunamotiiviga maalingust
5. Fotorekonstruktsioon samast maalingust

Järgmine krundivaldaja oli Catharina Schwartz, Rakvere linnasekretäri Schwartzi lesk, kes müüs kinnisvara 1836. aastal maalermeister Johann Friedrich Brandtile. Hiljem päris isa maalritöökoja ja Pikk 68 kinnisvara tema poeg Johann Eduard Brandt.³ Pikk 68 hoone kuulus Brandtide perekonnale kuni 1940. aasta natsionaliseerimiseni. Seetõttu võib oletada, et selle ajavahemiku maalینگud ja tapeedivalikud on maalermeistrite endi tehtud ning peegeldavad ajastu kõige uudsemaid lahendusi ja siseviimistluse tippmoodi.

VÄRV, PAPP JA TAPEET – KOLM SISEVIIMISTLUSETAPPI

Pikk 68 elamu siseviimistluse leiud saab jagada viimistlusmaterjalide järgi kolme etappi. Esimest etappi (18. sajandi lõpust kuni 1860. aastateni) iseloomustab värv krohvitud seintel või otse palgil ning maalingud. Puitlaed on esialgu värvita, hiljem hakatakse neid valgeks võõpama. Kõige väärtuslikumad maalinguleiud paiknevad hoone eeskojas ja ühes tänavapoolsetest eluruumidest. Eeskoja mantelkorstnaga seinal on säilinud mustale taustale käsitsi

maalitud viinamarjakobar kuulimotiividega. Veel täielikult avamata maaling peidab endas tervikpildi salapära. Tänavapoolse eluruumi seintel toretseb aga korduvmuster, millel on kujutatud hunte granaatõunamotiivi ümber tiirutamas. See on osa terviklikust seinalahendusest, mis on teostatud hallikassinistes ja ookertoones. Hoone ülejäänud maalinguleiud on kas säilinud fragmentaarselt või kuuluvad lihtsamate trafarettmaalingute alla, mida on hakatud tegema alates 1830. aastatest.

Teisel etapil (1860.–1870. aastatel) võeti Pikk 68 siseviimistluses kasutusele uus materjal, papp. Pappviimistlust näeb peamiselt laes, see on üle värvitud ja kaunistatud lihtsamate trafarettmuustritega. Seintel leiab veel värvi koos trafarettbordüüridega, aga ka esimesed tapeedid ja bordüürid. On teada, et vähemalt Gohsi kauplus (Pikk 15) müüs 1866. aastal Rakveres tapeete.

Kolmandale etapile (1870. aastatest 20. sajandi lõpuni) on omane tapeet. Värvu on kasutatud ainult eeskojas kuni 1950. aastateni, pärast seda on sealsedki seinad tapetseeritud. Pikk 68 hoone tapeedileidudest saab järeldada, et alates 1870. aastatest on tapeeti eelistatud seinavärvile. Sellest ajast töötas Tallinnas ka tapeedivabrik, mistõttu kasvas tänu tapeetide kättesaadavusele nende populaarsus. Pikk 68 interjööri puhul on huvitav see, et siin on armastatud kasutada tapeeti ka laes. Laetapeedid loovad ruumis seinatapeedi ja bordüüridega terviku.

RAKVERE RAIBE

Rakvere vanalinna majadest on seni väga vähe sellist materjali leitud nagu Pikk 68 hoonest. Loodan, et granaatõunte ümber tantslevad hundid ja värviküllased tapeedid koos bordüüridega võluvad ka teisi Pika tänava elanikke ning nende mõju on sama võimas, kui oli kunagi Rakvere raipel – sellel tegelikult kaunil kollaste õitega umbrohul, mille pöördumatu levik üle Eesti sai alguse 18. sajandil just Rakvere ümbrusest. Sedapuhku soovin, et Rakvere vanalinna muinsuskaitsealal elavad inimesed oskaksid huvituda väärtustest, mida nende kaunis elukeskkond endas peidab ja eelnevad põlvkonnad on sinna külvanud.

¹ O. Kirss. ENSV Rakvere linna ja rajooni uurimis- ja projekteerimistöök. Rakvere, Pika tn. hoonete fassaadide värvikavand. Kõide I. Ajalooline ülevaade. 1979. Muinsuskaitseameti arhiiv, ERAT-76.1.10496.

² K. Ribelus. Puitelamu Rakveres Pikk 68 siseviimistlusuuringute aruanne. OÜ Tartu Restauraator, 2019. Muinsuskaitseameti arhiiv.

³ O. Kirss. Ajalooline õiend, Pikk tn. 68 elamu. Käsikiri SA Virumaa Muuseumid kogus, lk 1–2.

6

7

8

9

10

11

- 6. Teine viimistlusetapp: rosett papil
- 7. Töötoon, punasega tähistatud leitud maaling
- 8. Fotorekonstruktsioon toa algsest kujundusest
- 9.–11. Kirevad tapeedileiud. Vanimad 1870. aastatest